

صلى الله عليه وسلم

وزارت علوم ، تحقیقات و فناوری

دانشکده سینما ، تئاتر

پایان نامه تحصیلی برای دریافت درجه کارشناسی ارشد

رشته ادبیات نمایشی

عنوان :

" بررسی جنبه های دراما تیک قصص قرآن متجلی در شاهنامه "

(با تکیه بر قصه حضرت یوسف(ع) در قرآن کریم و داستان سیاوش در شاهنامه فردوسی)

استاد راهنما :

دکتر صابر امامی

عنوان بخش عملی :

" اختلاس "

استاد راهنمای بخش عملی :

علی اکبر علیزاد

نگارش و تمقیق :

محسن رضایی

شهریورماه ۱۳۹۲

تعهد نامه

اینجانب محسن رضایی اعلام میدارم که تمام فصل‌های این پایان نامه و اجزاء مربوط به آن برای اولین بار توسط اینجانب انجام شده است . برداشت از نوشته ها، کتب، پایان نامه ها، اسناد، مدارک و تصاویر پژوهشگران حقیقی یا حقوقی (فارسی و غیر فارسی) با ذکر مآخذ کامل و به شیوه تحقیق علمی صورت گرفته است .

بدیهی است در صورتی که خلاف موارد فوق اثبات شود مسئولیت آن مستقیماً" به عهده اینجانب خواهد بود .

امضاء   تاریخ

تقدیم به:

آنان که سخن، فکر و ایمان آموختند ...

به پیامبران، معلمان

به پدران و مادران

و هدیه به همسر فداکار و فرزندانم .

إِنَّ هَذَا لَهُوَ الْقَصَصُ الْحَقُّ (آل عمران ۶۲)

فَأَقْصَصِ الْقَصَصَ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ (اعراف ۱۷۶)

چکیده:

ادب پارسی عرصه جلوه و ظهور قرآن کریم است. شاعران و نویسندگان پارسی زبان از قرآن کریم متأثرند و در آثار و تألیفات خود این تأثیر را برجای نهاده اند. اثرپذیری ادب پارسی از قرآن کریم بسیار گسترده و دارای انواع گوناگون است.

رمز وجود آن همه حکایت و داستان در کتابهای آسمانی بویژه قرآن کریم این است که داستان تاثیر در ارشاد و اصلاح رفتار مردم دارد و فردوسی بدرستی توانسته است از این رموز داستانی قرآن در کتاب خود (شاهنامه) بهره مند شود.

فردوسی بی هیچ شک و شبهه‌ای با قرآن مانوس بوده است و آیات ژرف و دل‌انگیز این کتاب انسان‌ساز بر اعماق روح و اندیشه این شاعر توانا اثر نهاده است. هر کسی حتی با یک بار مطالعه شاهنامه در می‌یابد که سراینده این اثر بزرگ با تمام علوم و دانشهای روزگار خود آشنایی و تسلط داشته است.

نویسندگان بزرگ ایران زمین به دلیل اینکه زندگی سرشار از باور آنان با قرآن عجین بوده است، شناخت علمی عمیقی با مفاهیم و بیان قرآن داشته اند، و بدلیل علاقه مندی به همزیستی با این کتاب بزرگ، همواره در ارائه کارهای هنری و علمی و فرهنگی خود تحت تاثیر قرآن، این کتاب بزرگ ادبی بوده اند، این رساله تلاش دارد، جنبه‌هایی از این تاثیر پذیری را در حد بضاعت خود ارائه نماید.

کلید واژه: قصه - قصص - درام - سیاوش - یوسف

فهرست مطالب

۰	چکیده
۱	فصل اول: کلیات
۲	طرح موضوع
۲	پرسش‌های تحقیق
۳	فرضیه‌های تحقیق
۳	اهمیت و ضرورت تحقیق
۵	اهداف تحقیق
۵	پیشینه تحقیق
۷	فصل دوم: ادبیات تحقیق
۸	اهمیت قرآن کتاب آسمانی
۸	معانی لغوی قصص
۱۰	قصص از منظر قرآن
۱۲	داستان چیست؟
۱۸	قصه‌های قرآنی زائیده چیست؟
۱۹	پیوند «قصه قرآنی» با معنای لغوی آن
۱۹	مراد از قصه قرآنی چیست؟
۲۰	برای تعریف قصه‌ی قرآن، از خود قرآن، دو شیوه استفاده میشود:
۲۰	قصه‌های قرآن از لحاظ روش دارای این ویژگیهاست:
۲۱	مفاهیم قصه‌های قرآنی
۲۲	آثار قصه‌های قرآنی
۲۳	ویژگیها و خصایص قصه‌های قرآنی
۲۴	بررسی عناصر داستانی در قصه‌های قرآنی
۲۹	توصیف در قرآن
۳۹	انواع گفتگوهای فرهنگی
۴۳	۵- شخصیت پردازی در قصه‌های قرآن

- اسامی بعضی از شخصیت‌هایی که نامشان در قرآن آمده است : ۴۵
- ۶- بحران و انتظار در قصص قرآن:..... ۴۷
- ۷- رویداد و حرکت در قصه قرآنی:..... ۴۸
- ۸- زمان و مکان در قصص قرآن:..... ۴۹
- ۹- حادثه در قصه‌های قرآن:..... ۵۰
- یک قصه، یک نگاه..... ۵۱
- معرفی اشخاص با گفتگو:..... ۵۲
- توصیف :..... ۵۳
- زمینه اوج با دیالوگ:..... ۵۹
- منشأ قصص قرآنی:..... ۶۱
- اهداف قرآن از بیان قصص قرآن :..... ۶۲
- زیبا شناسی تصویری قرآن :..... ۶۷
- چگونگی شروع قصه در قرآن:..... ۷۰
- شیوه بیان قصه در قرآن :..... ۷۱
- ساختار قصه‌های قرآن :..... ۷۳
- عناصر داستانی قصه حضرت یوسف (ع) در قرآن کریم :..... ۷۳
- فصل سوم: قصه‌های بشری**..... ۸۲
- درام :..... ۸۳
- تفاوت بین درام و ملو درام :..... ۸۴
- درام از نگاه ارسطو:..... ۸۵
- جلوه‌های دراماتیک در قرآن :..... ۸۵
- جلوه‌های دراماتیک در شاهنامه فردوسی:..... ۸۶
- عناصر درام در داستان رستم و اسفندیار :..... ۸۶
- ساختار قصه در شاهنامه فردوسی:..... ۸۷
- فصل چهارم:**..... ۹۱
- بررسی تطبیقی قصه حضرت یوسف (ع)..... ۹۱

۹۲	.....: شان نزول سوره ی یوسف
۹۲	.....: ساختارنمایشی قصه حضرت یوسف
۱۰۵	.....: برتری داستانهای نمایشی شاهنامه
۱۰۷	.....: نتیجه گیری
۱۰۹	.....: منابع و مآخذ
۱۱۱	.....: فصل پنجم : نمایشنامه اختلاس
۱۱۲	.....: پرده اول
۱۱۶	.....: پرده دوم
۱۱۸	.....: پرده سوم
۱۲۳	.....: Abstract:

فصل اول : کلیات

طرح موضوع :

عمر قصه و قصه‌گویی به اندازه عمر پیدایش زبان و گویایی انسان است، شرح جنگ‌ها و تکاپوهای پدران، قصه‌های مادران، قصه‌گویی‌های دربار پادشاهان و نقلی افسانه‌گویان و حکایت‌پردازان نشان می‌دهد که زندگی انسان هیچ‌گاه از قصه تهی نبوده است.

اهمیت قصه در قرآن تا جایی است که نگارش، نقل و تدوین آنها از سده‌های اول صدر اسلام تا روزگار حاضر مورد توجه عالمان و مؤلفان دینی بوده، به گونه‌ای که مجموعه‌های فراوانی با نام قصص قرآن یا قصص الانبیاء مانند قصص الانبیاء ابن کثیر، راوندی، جویری، نجار و یا قصص قرآن برگرفته از تفسیر سورآبادی، محمد احمد جادالمولی، شیخ محمد حمزه، احمد موسی سالم، بلاغی، محلاتی، صفی و مانند آن به رشته تحریر درآمده است.

فردوسی بی‌گمان تحت تاثیر قرآن بوده است این پژوهش در حد بضاعت خود تلاش در نشان دادن کمیت و کیفیت این تاثیر دارد

پرسش‌های تحقیق :

در هر پژوهش در باره مسئله و سؤال اصلی تحقیق، تعدادی پرسش شکل می‌گیرد که متناظر با فرضیه‌های تحقیق سامان دهی می‌شوند و مبنای جست و جو، تجزیه و تحلیل اطلاعات و تبیین نتایج قرار می‌گیرند .

در پژوهش حاضر چهار پرسش مطرح می‌شود .

۱- ساخت قصه‌های قرآنی به لحاظ دراماتیک و اسلوب‌های آن چگونه است ؟
۲- قصه در قرآن از نظر دراماتیک چه تفاوت‌هایی با داستانهای بشری دارد، و این قصه‌ها چگونه در شاهنامه متجلی شده اند؟

۳- چگونه می‌توان قصه‌های قرآن را برپایه اصول دراماتیک تجزیه و تحلیل کرد ؟

۴- اهداف قرآن در قصه پردازی چه بوده و فردوسی چگونه از این اهداف بهره برده است ؟

فرضیه‌های تحقیق :

در این پژوهش، متناسب و متناظر با پرسش‌های مطرح شده، چهار فرضیه به شرح زیر وجود دارد :

۱- به نظر می‌رسد قصه‌های قرآن مجید دارای ساختاری دراماتیک، سبک، عناصر و ویژگی‌های خاصی است، که حکیم توس توانسته است در داستانهای شاهنامه همچون در داستان سیاوش از آن بهره مند شود .

۲- ساختار قصه‌های قرآن و اسلوب‌های آن مبتنی بر اصول حاکم بر سنت الهی، ملهم از فطرت انسان است که خداوند آن را مایه هدایت بشریت و فهم حق و باطل قرار داده است و همین می‌تواند سر منشاء الهام‌پذیری و تاثیر‌پذیری فردوسی از قرآن باشد .

۳- قصه‌های قرآن مجید را می‌توان بر پایه اصول قصه‌پردازی تجزیه و تحلیل کرد . در پاره‌ای از موارد این اصول با داستانهای بیشتری مشترک بوده همچون قصه یوسف (ع) و داستان سیاوش در شاهنامه و در پاره‌ای بسیار متفاوت است .

۴- قصه‌پردازی در قرآن کریم دارای اهداف ویژه‌ای (متفاوت از قصه بشری) چون هدایت بخشی، عبرت‌گیری و مانند آن است ؛ که در داستان‌های فردوسی ، توجه فردوسی به همین امر کاملاً " مشهود است .

اهمیت و ضرورت تحقیق :

بی‌گمان بخشی از اعجاز قرآن کریم در روایت‌گری و تصویرپردازی قصه‌های این کتاب مقدس جلوه گر شده است، چنانکه اختصاص بخش قابل توجهی از حجم مطالب به داستان و قصه نشان دهنده اهتمام ویژه به این موضوع در کلام الهی بوده است و لذا، در کیفیت داستان‌سرایی فردوسی این نکته نیز نهفته است.

برخی نقاط مشترک بین داستانهای قرآن کریم و شاهنامه حکایت از دل‌بستگی فردوسی و تأثیرپذیری آشکار وی از قرآن دارد.

از سوی دیگر " بخش‌هایی از قرآن کریم مورد توجه و محل رجوع و تفسیر و تحلیل بسیاری از اندیشمندان و پژوهشگران عرصه هنر دینی قرار گرفته است که خود از ضرورت بسط و شرح این

مقوله و تبیین علمی چارچوب نظری برای روایت دراماتیک قصه‌های قرآن متجلی در شاهنامه حکایت می‌کند .

داستانهای قرآن، زیبا، عمیق و عبرت‌انگیز است تا به آنجا که این داستانها به بهترین داستان (احسن القصص) معروف است. در هر یک از این داستانها سرگذشت عبرت‌آموز و حکمت‌آمیز یکی از پیامبران الهی و قوم او به ایجاز بیان شده است و از انسانها دعوت به عمل آمده تا در احوال پیشینان خود بیندیشند تا در صراط مستقیم قرار گیرند .

اهداف تحقیق :

همان گونه که از عنوان تحقیق بر می آید، هدف اساسی، بررسی جنبه‌های دراماتیک قصص قرآن و تجلی آن در آثار فردوسی همچون داستان سیاوش می‌باشد.

از این رو فرض بر آن است که قرآن دارای دو شیوه و سبک قصه پردازی و ساخت دراماتیک ویژه‌ای است، که لزوماً از قصه‌های هنری ساخت بشر پیروی نمی‌کند، اما واجد معیارهای هنری و فنی قصه و داستان است.

بنابر این تمرکز این پژوهش بر روایت دراماتیک قصه‌های قرآنی (قصه حضرت یوسف (ع)) است و در پی آن است که مدل نظری خاص آن را استخراج و در چارچوب مدلی ویژه بازسازی و ارائه کند، با این مقوله، اهداف اساسی این تحقیق در سه محور دسته بندی می‌شود:

۱- تبیین مدل نظری ساخت روایت قصه‌های قرآن و اسلوب‌های خاص آن که در این پژوهش " روایت قرآنی قصه " نامیده شده است.

۲- تبیین تفاوت‌های ساختار روایتی و تصویری قصه‌های قرآن با داستان‌های هنری ساخت بشر (داستان سیاوش)

۳- بررسی اهداف قرآن از قصه پردازی و شیوه بهره گیری از این روش در ساختار دراماتیک آن و انتقال معنا.

پیشینه تحقیق :

در این زمینه می‌توان به چند رساله دوره کارشناسی ارشد اشاره نمود که بطور کلی به موضوعات ذیل پرداخته اند.

۱- پایان نامه " بررسی جنبه‌های دراماتیک داستان حضرت یوسف(ع) " با نگاهی به تفسیر عتیق نیشابوری

نگارش: حمید اسماعیل زاده فینی سال ۸۶ (دانشگاه تربیت مدرس)

۲- پایان نامه " ساختار نمایشی قصه حضرت موسی (ع) در قرآن "

نگارش: مسیح نوروزی سال ۸۸ - دانشگاه تربیت مدرس

۳- پایان نامه " بررسی تطبیقی عناصر نمایش بهشت و دوزخ در قرآن مجید "

نگارش: حسین منصوری سال ۸۹ - دانشگاه تربیت مدرس

۴- پایان نامه " وجوه دراماتیک قرآن با تکیه بر قصه آدم و حوا "

نگارش: دکتر علی پروینی سال ۸۸ - دانشگاه تربیت مدرس

۵- پایان نامه قرآن در شاهنامه (تأثیر پذیری فردوسی از کلام الله مجید)

نویسنده محمود جلیلی - دانشگاه فردوسی مشهد سال ۸۹

فصل دوم :

ادبیات تحقیق

اهمیت قرآن کتاب آسمانی :

مسلمانان قرآن را به عنوان کتابی برای سعادت در زندگی دنیوی و اخروی می‌شناسند. قرآن چون کلام الهی است و خداوند به نیازهای بشر بیش از هر کس دیگر احاطه داشته و داناست (... و هو بکل شیء علیم .) لذا بیشترین مطابقت را با اقتضای حال مخاطبان خود بر قرار می‌کند. به گونه‌ای که گاهی یک آیه آن چنان تاثیر شگرفی در شخصیت انسان می‌گذارد که او را متحول می‌سازد .

اعجاز قرآن در ابعاد فصاحت و بلاغت آن چنان امتیاز و ارزشی برای آن به همراه داشته که تا کنون کسی نتوانسته حتی یک آیه مانند آن بیاورد . ۱

قرآن کتابی است آسمانی که باطنی عمیق، ظاهری زیبا و بیانی شیرین دارد، مشعل فروزانی است که هرگز به خاموشی نمی‌گراید و فروغ آن همواره بر تارک اعصار می‌درخشد.

تحقیق و کنکاش پیرامون اعجاز قرآن کریم از جنبه‌های گوناگون بویژه از جنبه‌های علمی و ادبی، از مهمترین عوامل پیدایش و گسترش بسیاری از علوم به شمار می‌رود. به عنوان مثال در پیدایش و تکوین علوم بلاغی، قرآن مجید بیش از عوامل دیگر همانند شعر شاعران عرب پیش از اسلام و نظم و نثر قرون اولیه اسلامی موثر بوده است. ۱

معانی لغوی قصص :

در قرآن کریم، قصه‌ها جایگاه خاصی دارند، چرا که کلام خدا، از نگرش خاصی برخوردار است. این نگرش، معانی حکیمانه و معارف انسان ساز را برای آدمی بیان می‌کند .

واژه قصص، جمع قصه، به معنای داستان و سرگذشت است. قصص، از ریشه قص اثره است. ۳

یعنی، او را دنبال کرد. از این رو، مادر حضرت موسی(ع)، موقعی که فرزند خود، موسی را در

میان صندوق چوبی روی آب رها کرد، به خواهر وی گفت:

وَقَالَتْ لِأُخْتِهِ قُصِّيهِ فَبَصُرَتْ بِهِ عَنْ جُنْبٍ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ (سوره قصص، آیه ۱۱)

---

۱ (پژوهشی در جلوه‌های هنری داستانهای قرآن، ج ۱، دکتر بستانی، محمود، ترجمه دانش، موسی، ص ۹.

۲(مجموعه مقالات قرآن و علوم روز، ج ۲ ص ۴۷، بنیاد پژوهش‌های قرآنی حوزه و دانشگاه)

۳ لغت المنجه

و (مادر موسی) به خواهر او گفت: (صندوق حامل موسی را (دنبال کن پس او از دور وی را زیر نظر داشت، در حالی که (دشمنان) متوجه نبودند (که آنکه او را تعقیب می کند خواهر موسی است و از این تعقیب، چه هدفی دارد). قصیه، یعنی دنبال کن.

واژه قصص، مصدر است، به معنای سرودن قصه .

لَقَدْ كَانَ فِي قَصصِهِمْ عِبْرَةً لِّأُولِي الْأَلْبَابِ مَا كَانَ حَدِيثًا يُفْتَرَى وَلَكِن تَصْدِيقَ
الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْصِيلَ كُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ٢

به راستی در سرگذشت آنان برای خردمندان عبرتی است، سخنی نیست که به دروغ ساخته شده باشد بلکه تصدیق آنچه [از کتابهایی] است که پیش از آن بوده و روشنگر هر چیز است و برای مردمی که ایمان می آورند رهنمود و

رحمتی است . ٣

چند واژه در قرآن به معنای قصه آمده، که بیان کننده گستره و ماهیت داستان در قالب واژه‌های گوناگون و القای معانی عمیق است. اکنون، به توضیح این واژه‌ها می پردازیم:

١- قصص: در قرآن کریم، هر جا که واژه قصه مراد بوده، در قالب لفظ قصص آمده، که شامل سرگذشت‌ها و داستان‌های پیامبران و شخصیت‌های حق گرا و باطل پیشه و نیز، برخی حقایق در دوران شکل گیری اسلام است. در این میان، طولانی ترین آن‌ها، قصه موسی(ع) است و زیباترین آن‌ها قصه یوسف (ع) است.

٢- نبأ، به معنای خبر است، خبری که دارای سود بسیار بوده و آگاهی به همراه دارد. نبأ، در بعضی از آیات، با توجه به قرائن، دلالت بر معنی داستان دارد. از این رو، نبأ در قرآن، سه گونه است: الف) سرگذشت‌ها و اخباری که از زمان گذشته سخن می گوید. یعنی، سرگذشت اقوام پیشین. مثل اقوام نوح، عاد، ثمود و....

ب) حوادثی که در روزگار نزول وحی و عصر نبوت پیامبر اسلام (ص) رخ داده است. مثل جنگ‌های بدر، احد، حنین و....

---

٢. سوره یوسف، ١١١

٣. (سوره یوسف، آیه ١١١).

ج (حوادثی که هنگام نزول وحی، وعده تحقق آن‌ها در آینده داده شده است. مثل وعده شکست مشرکان و دشمنان اسلام، فتح مکه و وعده چیرگی روم بر ایران.

۳- حدیث، واژه‌ای دیگر است که از آن معنای قصه فهمیده می‌شود. این واژه در لغت، به معنای خبر، روایت و تازه (جدید) آمده است. از این رو، حدیث در متن قرآن، به معنای داستان آمده، مثل سوره زمر، آیه ۲۳، سوره طه، آیه ۹ و سوره ذاریات، آیه ۲۴.

اللَّهُ نَزَّلَ أَحْسَنَ الْحَدِيثِ كِتَابًا مُتَشَابِهًا مَثَانِيَ تَقْشَعِرُّ مِنْهُ جُلُودُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ ثُمَّ تَلِينُ جُلُودُهُمْ وَقُلُوبُهُمْ إِلَىٰ ذِكْرِ اللَّهِ ذَلِكَ هَدَىٰ اللَّهُ يَهْدِي بِهِ مَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُضِلِلْ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ (سوره الزمر ۲۳)

خدا زیباترین سخن را [به صورت] کتابی متشابه متضمن وعد و وعید نازل کرده است آنان که از پروردگارشان می‌هراسند پوست بدنشان از آن به لرزه می‌افتد سپس پوستشان و دلشان به یاد خدا نرم می‌گردد این است هدایت خدا هر که را بخواهد به آن راه نماید و هر که را خدا گمراه کند او را راهبری

نیست (سوره الزمر ۲۳)

علامه طباطبایی در معنای قصص چنین می‌فرماید:

قصص به معنای قصه و احسن القصص در سوره یوسف به معنای بهترین قصه و حدیث است. و کلمه نامبرده مصدر به معنای اقتصاص (قصه سرایی) است و هر کدام باشد، صحیح است. چه اگر به معنای اسم مصدر (خود داستان) باشد، داستان سوره یوسف بهترین داستان است. و اگر به معنای مصدر (قصه سرایی) باشد باز هم سراییدن قصه یوسف به آن طریق که قرآن سروده بهترین سراییدن است. ۴

قصص از منظر قرآن :

قصص در نگاه قرآن عبارت است از بیان ماجراهای گذشته از حیث عبرت گرفتن و آن پی گیری و بیان یک واقعیت تاریخی از زوایای گوناگون در جهت شکوفایی انسان از بعد هدایتی است. لذا در جهت بیان یک ماجرا به تمام و کمال نیست، بلکه آن بخش هایی از ماجراها را بر می‌گزیند

---

۴ (المیزان فی تفسیر القرآن، ترجمه سید محمد باقر موسوی همدانی، ۱۲۰/۱۱).

که هدایت گر باشد. بنا بر این قصص شامل وقایع حاضر مانند حدیث و رویدادهای آینده مانند نبرد ایران و روم نمی شود و قصه گفتن قرآنی یعنی پی گرفتن اخبار گذشتگان و این در بیان قرآن کریم نیز تصریح شده است که:

لَقَدْ كَانَ فِي قَصَصِهِمْ عِبْرَةً لِّأُولِي الْأَلْبَابِ مَا كَانَ حَدِيثًا يُفْتَرَى وَلَكِن تَصْدِيقَ
الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْصِيلَ كُلِّ شَيْءٍ وَهَدَىٰ وَرَحْمَةً لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ (یوسف ۱۱۱)

به راستی در سرگذشت آنان برای خردمندان عبرتی است سخنی نیست که به دروغ ساخته شده باشد بلکه تصدیق آنچه [از کتابهایی] است که پیش از آن بوده و روشنگر هر چیز است و برای مردمی که ایمان می آورند رهنمود و

۵. رحمتی است

از حیث لغت «قصص» جمع قصه و به معنای روایت کردن است. ۶. و مترادف «قصص» به معنای «سرگذشت» و «خبر» می باشد. در قرآن، قصص به معنای غیرداستانی نیز آمده است، مانند «پی جویی»، «بیان» و در شش مورد به معنای داستان می باشد. کلمه ی قصص ۲۷ بار به صورت فعل و اسم به کار رفته است ۷.

قصه ی قرآنی یعنی پی گرفتن اخبار گذشتگان. «لقد كان في قصصهم عبرة لاولي الاباب» (در داستان هایشان برای خردمندان عبرتی است ۸ و ۹

از حیث اصطلاح «قصه» به کلام منظوم یا منثور گفته می شود که جریانی را متعاقباً و متوالیاً تعقیب بکند و یک هدفی هم داشته باشد که می تواند خیالی یا واقعی باشد و بر اساس قواعدی، نگارش و پی ریزی شده باشد ۱۰.

---

۵ (سوره یوسف ۱۱۱).

۶ جوهری، صحاح، دارالعلم للملایین، بیروت، ج ۲، ۱۳۹۹، ج ۲، ص ۱۰۵۱.

۷ (موسوی گرمارودی، علی؛ داستان پیامبران، تهران، قدیانی، ۱۳۷۷، هشتم، ج ۱، ص ۸).

۸ یوسف، ۱۱۱

۹ (حسینی ژرفا)، ابوالقاسم؛ مبانی هنری قصه های قرآن، قم، مرکز پژوهش های اسلامی صدا و سیما، ۱۳۷۹، سوم، ص ۱۵).

۱۰ (ابو خلیل شوقی، فی المیزان فلیب حتی، دارالفکر المعاصر، بیروت «دمشق»، ط ۱، ۱۹۸۵ م.).

قصه از نظر قرآن سرگذشت حقیقی و واقعی و صادقی است مبتنی بر دانش الهی که برای گسترش اندیشمندی و ایجاد عبرت، طوری بیان می‌شود که شنونده یا خواننده آن را دنبال می‌کند. ۱۱

واژه‌ی قصص مطرح در قرآن، به معنی پی گرفتن سرگذشت و ماجرای واقعی است. البته هر قصه‌ای قرآنی حق است و بر پایه حقایق ثابت و دور از هر گونه خرافه و باطل استوار شده و هرگز از صدق و راستی تهی نیست. بدین روی خیال، وهم و مبالغه در قصه‌ی قرآنی راه ندارد (بو خلیل شوقی، غوستاف لوبون فی المیزان، دارالفکر المعاصر، بیروت «دمشق»، ط ۱، ۱۹۹۰)

داستان چیست؟

رضا براهنی می‌گوید:

«داستان را به یک نوشته‌ای بدانیم که در آن ماجراهای زندگی به صورت حوادث مسلسل گفته شود. این طرز تلقی از داستان بدان شمولی وسیع خواهد داد. بدین معنی که داستان هم شامل حکایت و افسانه و اسطوره (خواه منظم و خواه منثور) خواهد بود و هم شامل قصه به معنای امروزی آن (یعنی رمان)» ۱۲

بنابر نظر براهنی می‌توان گفت:

اولاً: داستان نوشته‌ای است که ماجراهای زندگی در آن به صورت حوادث مسلسل وار نقل می‌شود. ثانیاً: تعریف بالا از داستان، ادبیات قدیم و جدید را در بر می‌گیرد. و ثالثاً: قصه دارای مفهوم امروزی بوده و دربر گیرنده آنچه که در غرب به آن «نول» و «رمان» می‌گویند. با توجه به همه اختلافاتی که وجود دارد بهتر است که قصه را به مفهوم ادبیات قدیم شامل افسانه، اسطوره، حکایت و ... بدانیم و داستان را شامل «ادبیات جدید» یا آنچه که امروزه با استفاده از متون غربی رایج گذشته است بدانیم.

اگرچه مواد اولیه و اصلی اش در متون فارسی وجود دارد. با این گفته:

---

۱۱ (بو خلیل شوقی، کارل بروکلیمان فی المیزان، دارالفکر المعاصر، بیروت «دمشق»، ط ۱، ۱۹۸۷م..).

۱۲. براهنی، رضا، قصه نویسی. ص ۱۹